

Образ эпохи в панораматическом взгляду

Словесное искусство Серебряного века и Русского зарубежья в контексте эпохи. Сборник научных трудов по материалам Международной научной конференции. В 2-х частях. Ред.: В. А. Скрипкина. МГОУ, Москва 2010.

Sborník *Словесное искусство Серебряного века и Русского зарубежья в контексте эпохи* byl vydán v roce 2010 v Moskvě a je věnován památce prof. PhDr. Ludmily Alexejevny Smirnovové. Dvoudílný sborník obsahuje vystoupení ze stejnojmenné mezinárodní konference, která se konala ve dnech 23.–24. června 2009 v Moskevské státní krajské univerzitě. Ve sborníku najdeme články renomovaných i mladých historiků a teoretiků literatury, kteří ve svých příspěvcích věnovali pozornost jak estetickým a filosofickým otázkám, tak i jednotlivým aspektům spojeným s tématem konference.

Ve sborníku je zastoupen široký kontext celé epochy (fenomény Stříbrného věku a Ruského zahraničí), důsledně propojené s tradicemi ruské literatury 19. století a návazností na ní pozdější autory. Stříbrný věk budil pozornost literárních vědců od okamžiku svého vzniku, a doposud zůstává aktuálním tématem pro pokusy o nové uchopení celistvého obrazu této mimořádné epochy. Stoletý časový odstup lze považovat za příležitost podívat se na tento fenomén z nahledu. Dvoudílný sborník je pestřým pohledem na jednu z nejsložitějších a zároveň nejdůležitějších etap v dějinách ruské kultury. Přesto, že každý z článků sborníku je věnován jiné problematice a konkrétním dílčím otázkám, sborník reprezentuje komplexní a rozmanitý obraz jedné určité literární epochy. Různorodá jsou nejen jednotlivá témata, ale i pohledy badatelů.

Články jsou omezeny rozsahem, a proto občas jako by chyběl prostor pro detailnější analýzu zvolených problémů, naznačují však i přesto potenciál pro plnohodnotnou práci do budoucna (např. témata zaměřená na typologii prózy věnované občanské válce, na Remizovovu *Трагедию о Иуде принце Искариотском*, na časopis *Цісла*, platí to i o zamýšlení V. Smolenského orientované na ruské poezii aj.).

Značnou část sborníku tvoří články věnované autorům tzv. druhé řady, ale nepochybně patřících ke sledovanému období, což napomáhá uceleněji zachytit a pochopit i vývoj v ruské literatuře celé první poloviny 20. století. Svědčí o tom pozornost věnovaná dílům autorů L. Zinovjeva-Anibal, J. Kolasa, L. Zurova, V. Sumbatova, N. Turoverova, B. Božneva, S. Alyмова, M. Petrových, B. Červina aj. Zajímavý je i pokus o rekonstrukci tragické biografie básníka V. Kemeckého (V. Svešnikova) podle jeho básnických textů.

Sborník odráží komplexní vnímání literárního procesu období, v němž se ruská literatura rozvíjela mimořádně úspěšně jak v tuzemsku, tak i v zahraničí. První vlna emigrace byla tak silná, že významnou a nedílnou částí ruské kultury a celé epochy bylo i to, co se odehrávalo v ruskojazyčné literatuře mimo Ruska (především v Berlíně a Paříži). I když oba kontexty byly protikladné, ale byly zároveň hluboce propojené, což sborník jasně reflektuje např. i svým rozdělením do dvou dílů a jejich názvy – první díl sborníku je nazván *Проза, драма и поэзия Серебряного века*, druhý díl nese název *Литература русского зарубежья и продолжатели традиций*.

Autoři statí otištěných ve sborníku se věnují jak otázkám speciálním (užším), tak obecnějším. Tento přístup nabízí možnost podat celistvý obraz a formovat jak detailní, tak i rámcový pohled na celé období. Články můžeme rozdělit na ty, které jsou věnovány individuálnímu osudu či jeho části (*«Заграничное турне С. А. Есенина – начало миро-*

вой славы поэта» (С. Ф. Бубнов), «Образы поэта и его Музы в лирике В. С. Свешникова» (Я. С. Гарбузова) aj.), nějakému příznačnému dobovému jevu nebo obecnému problému («Религиозно-духовное осмысление назначения искусства в мемуарах писателей русского зарубежья» (Н. Н. Кознова), «Блок и журнал «Заветы»» (Н. В. Новикова), «Изменения в ценностной ориентации русской литературы на рубеже 19-го и 20-го веков» (И. Догнал), architektonice a poetice literárního textu («Звуковая стихия «Белой стаи» А. Ахматовой» (С. В. Овсянникова), «Пушкинская традиция в творчестве В. Ходасевича и И. Бродского» (О. А. Лавшук), «Свето-теневое моделирование художественно-поэтического пространства в книге стихов К. Д. Бальмонта «В раздвинутой дали» (И. М. Меркулов) aj.).

Značná část článků je věnována hledání a snaze o pochopení duchovních a filosofických podstat, které každý autor hledal svým specifickým způsobem při pokusu porozumět zákonům prude se měnícího světa. Tak například v článku О. Г. Штыгашевой *Религиозные основы философского мышления А. Белого в романе «Петербург»* je filosofické myšlení autorů „stříbrného věku“ spojováno s filosofickými postuláty renesance (především antischolastikou a odmítnutím fiktivních autorit), zkoumá se význam Nietzscheova tvrzení o smrti Boha v spojení s Božským Absolutnem. Je to důležité téma, protože pro značnou část umělců této epochy se odmítnutí abstrakce ve prospěch materiálního projevu ideje subjektu stalo východiskem jejich tvorby. Duchovní a filosofické základy jsou aktuální i ve stati С. А. Щербаковой *Своеобразия вопрошания христианских мотивов в новеллистике З. Н. Гиппиус*, u které se podle autorky právě tato stránka stává klíčem pro pochopení textů spisovatelky (při současném ignorování módního trendu „Bůh umřel“). Ve sborníku najdeme i hluboké zamyšlení o pro danou dobu příznačném hledání „nového křesťanství“ (čl. Е. М. Кривопаловой *«Искание Бога перед мировой катастрофой...» в ранних дневниках М. Пришвина*), o silné mystické atmosféře a hlubokém proprojení filosofie a umění (*Философско-исторический роман в творчестве Вс. Соловьёва* в článku Е. В. Никольского), o existenciálních tendencích v kultuře (Н. Д. Богатырёва *Философия трагедии в русском экзистенциализме драматургии Л. Андреева*), o komičnu, které však už je blízko tragičnu (Л. А. Посадская *Черты трагикомической повседневности в пьесе Н. Эрмана «Самоубийца»*) aj. Badatelé věnují pozornost také literárním časopisům, které v Rusku byly a zůstávají doposud otevřenou tribunou, kde se odehrávají nejživější literární procesy (články *«А. Блок и журнал «Заветы»* Н. В. Новиковой; *«Малые жанры в эпике русского символизма (по материалам журнала «Весы», 1904–1907)»* А. И. Ванюкова; *«Журнал Русского зарубежья «Числа» в контексте литературного процесса»* Н. В. Летаевой). Najdeme tu i poctivé zpracované a výstižné práce, které poukazují na spojitost mezi autory těžce či několika blízkých epoch (О. А. Лавшук *«Пушкинская традиция в творчестве В. Ходасевича и И. Бродского»*; Ю. О. Дзыга *«Шмелёв и Горький: диалектика творчества»*; Н. Е. Таркан *«Особенности хронотопа в творчестве Н. Гумилёва и О. Мандельштама»*) atd .

Každý článek se sice zabývá vlastní dílčí problematikou, ale zároveň přispívá k výrazné komplexní charakteristice doby a prostředí. Sborník se díky tomu stává nejen sbírkou zajímavých vědeckých prací, ale panoramatickým pohledem na literární situaci v první polovině 20. století.

Není náhodou, že poslední část sborníku je zcela logicky věnována návaznosti pozdější literatury na tradici především „stříbrného věku“. Tak například С. В. Крылова sleduje díla И. Лисянской, která vychází z tradic Cvetajevové, Achmatovové a Jesenina,

anebo E. J. Kapacova analyzuje propojení tvorby V. P. Astafjeva s I. A. Buninem. V dalších článkách nalezneme také úvahy o reflexi, o přímém nebo nepřímém převzetí uznávaných estetických principů. Ne zcela vhodným se nám však zdá umístění článku o VI. Sorokinovi v závěru sborníku. I když je tento autor samozřejmě spojen s literární tradicí (člověk se vždycky formuje v nějakém kontextu – vakuum není možné), ale protože je apologetou a ikonou úplně jiné doby – totiž konceptualismu a postmoderny – nezdá se nám toto zakončení logické. Na druhou stranu ale takové otevřené finále může předjímat jisté koncepční rozhodnutí a pohled zaměřený do budoucna.

Polina Zolína

Rok Gogola v Brně a Budapešti

Litteraria Humanitas XV. *N. V. Gogol: Bytí díla v prostoru a čase (studie o živém dědictví)*. Ed. Josef Dohnal, Ivo Pospíšil, Ústav slavistiky FF MU, Tribun, Brno 2010. 482 s. ISBN 978-80-7399-197-5.

Гоголь и 20 век. *Материалы международной конференции, организованной докторской программой ELTE „Русская литература и культура между Востоком и Западом“*. Ed. Hetényi, Z., Dukkon, A., Kalafatics, Z. Dolce Filologia, Budapest 2010. 304 s. ISBN 978-963-284-153-3.

Vloni proběhlo další velké literární výročí, rok 2009 byl totiž organizací UNESCO vyhlášen rokem Gogola. Oslavy dvoustého výročí jeho narození sice zdaleka nebyly tak bouřlivé, jako Puškinovy oslavy o deset let dříve, většina kulturních a vzdělávacích institucí nicméně neopomněla na jubileum zareagovat. V Rusku se Gogol vyhnul všeobecně rozšířenému povědomí typu „Puškin je naše všechno“, a tak byl přístup k jeho dílu vždy opatrnější a střízlivější. Možná i to je důvodem, proč jsou stále aktuální Gogolova slova: Я почитаюсь загадкой для всех, никто не разгадает меня совершенно.¹ Od napsání těchto slov však uplynulo hodně vody a světlo světa spatřily dva sborníky, které se pokoušejí podkrýt některé záhady Gogolovy „stále živé duše“.

Ke konci loňského roku byl v Brně vydán patnáctý díl řady Litteraria Humanitas. Tento sborník vychází již od devadesátých let a věnuje se rozličným tématům nejen z oblasti literární vědy. Tak jako byl sedmý díl v roce 2000 logicky věnován A. S. Puškinovi, patří nejnovější sborník památce Gogolově. V redakci Josefa Dohnala a Ivo Pospíšila bylo zařazeno přes padesát článků a studií, z nichž mnohé zazněly v Brně na konferenci věnované problematice zkoumání tvůrčího odkazu N. V. Gogola (Проблемы изучения творческого наследия Н. В. Гоголя, 13.-14. 10. 2009). Po necelém roce přichází sborník s názvem **N. V. Gogol: Bytí díla v prostoru a čase (studie o živém dědictví)**.

Z důvodu značné komplikovanosti Gogolových literárních postupů se zanedlouho po smrti z Gogola stal více symbol a mýtus ruské literatury, než konkrétní autor konkrétních

¹ „Myslím, že jsem záhadou pro všechny. Nikdo mě nemůže zcela pochopit.“ Z dopisu matce. (Překl. aut.)